

הגילוי הנפלא של המקובל האלקי הרמ"ע מפאנו זי"ע "בכל ביתי נאמן הוא" כי שורש נשמת משה רבינו מהקנה של אדם הראשון שלא נהנה מאכילת עץ הדעת

מאמרות" (מאמר צבאות ה' חלק א' פרק יג), שמגלה לנו בדברי קדשו סודות נפלאים במה שהעיד הקב"ה על משה רבינו "בכל ביתי נאמן הוא", שהכוונה בזה שלא היה לו שום חלק ונחלה בחטא של עץ הדעת, ולא נהנה מהגזל של אכילת עץ הדעת שאסר הקב"ה לאוכלו.

והרחיב הרמ"ע מפאנו לבאר איך יתכן שמשם רבינו לא אכל מעץ הדעת יחד עם כל הנשמות שהיו כלולות באדם הראשון, על פי מה שגילו לנו חכמינו ז"ל שכל הנשמות היו תלויות באדם הראשון באחד מאיבריו, כמבואר במדרש (שמ"ר מ-א): "עד שאדם הראשון מוטל גולם הראה לו הקב"ה כל צדיק וצדיק שעתיד לעמוד ממנו, יש שהוא תלוי בראשו של אדם, ויש תלוי בשערו, ויש שהוא תלוי במצחו, ויש בעיניו, ויש בחוטמו, ויש בפיו, ויש באזנו".

והנה כשברא הקב"ה את אדם הראשון עם רמ"ח איברים וש"ס גידים, ברא לו שני איברים חשובים הקנה והושט שיש להם תפקידים חשובים בעבודת ה', התפקיד של הקנה הוא להוציא את כח הדיבור מן הכח אל הפועל, ומכיון שמקרא מלא דיבר הכתוב (דברים ו-ז): "ודברת בם", ודרשו בגמרא (זמא יט): "בם יש לך רשות לדבר ולא בדברים אחרים", לכן צריך להשתמש בכח הדיבור רק לדבר דברי תורה, או דברים שהם בגדר הכנה לדברי תורה, ולעומת זה התפקיד של הושט הוא לאכול ולשתות כדי שיהיה לו כח לעסוק בתורה ובעבודת ה'.

והנה מיד כשברא הקב"ה את אדם הראשון, צוה עליו מצות עשה ומצות לא תעשה הקשורות לו, מצות עשה (בראשית ב-טז): "ויצו ה' אלקים על האדם לאמר מכל עץ הגן אכול תאכל", שהיא מצות עשה כאכילת קדשים, ומצות לא תעשה (שם ז): "ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו", וכשחטא אדם הראשון ואכל מעץ הדעת פגם בוטט ושלטה בו הקליפה.

איך אפשר שאחרי כל אלה עדיין היה עניו מכל האדם אשר על פני האדמה.

"בכל ביתי נאמן הוא" שבחר את השבת לישראל במצרים

עוד ראוי להתבונן במה שהעיד הקב"ה על משה רבינו "בכל ביתי נאמן הוא", והנה מדברי ה"רוקח" רבינו אלעזר מוורמייזא זי"ע בסידור התפלה (סימן צג) למדנו, שיש בזה רמז על מה שבחר משה רבינו לישראל במצרים את מצות השבת, כמו שתיקנו לומר בתפלת שחרית לשבת: "ישמח משה במתנת חלקו כי עבד נאמן קראת לו".

ופירש הטור (או"ח סימן רפא) הכוונה בזה: "פירוש ישמח משה, כשהיו אבותינו במצרים וראה משה כובד השעבוד שהכבידו עליהם, ביקש מפרעה שיתן להם יום אחד בשבוע שינוחו בו, ונתנו לו, ובחר ביום השביעי, וכאשר נצטוו על יום השבת שמח משה שבחר בו, וזהו ישמח משה במתנת חלקו". והוסיף ה"רוקח" לפרש המשך התפלה "כי עבד נאמן קראת לו", שהכוונה בזה על מה שהעיד הקב"ה כאן על משה רבינו "בכל ביתי נאמן הוא".

אמנם לפי זה צריך ביאור להבין קישור הדברים, "ישמח משה במתנת חלקו", שבחר את יום השבת לישראל, "כי עבד נאמן קראת לו", מהו הקשר מה שנקרא עבד נאמן לשמירת שבת, וכן צריך ביאור מה שהזכיר הקב"ה כאן בתלונתם של אהרן ומרים על משה שפירש מאשתו, "בכל ביתי נאמן הוא", שבחר לישראל במצרים את יום השבת, וכי משום שבחר את השבת לישראל היה צריך לפרוש מאשתו.

שורש נשמת משה מהקנה של אדם הראשון שלא נהנה מחטא אכילת עץ הדעת

פתח דברינו יאיר לבאר כל זה על פי הקדמה יקרה מאירת עינים ממשנתו הטהורה של המקובל האלקי רבי מנחם עזריה מפאנו זי"ע ב"עשרה

בפרשתנו פרשת בהעלותך דבר בעתו מה טוב להתבונן במה שכתוב בסוף הפרשה (במדבר יב-א): "ותדבר מרים ואהרן במשה על אודות האשה הכושית אשר לקח כי אשה כושית לקח". ופירש רש"י שהתלוננו על מה שפירש מאשתו הצדיקה צפורה בת יתרו מיום מתן תורה: "האשה הכושית, על שם נזיה נקראת כושית, כאדם הקורא את בנו נאה כושי, כדי שלא תשלוט בו עין רעה. כי אשה כושית לקח, ועתה גירשה", "ויאמרו הרק אך במשה דיבר ה' הלא גם בנו דיבר וישמע ה', והאיש משה עניו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה".

"ויאמר ה' פתאום אל משה ואל אהרן ואל מרים, צאו שלשתכם אל אוהל מועד ויצאו שלשתם, וירד ה' בעמוד ענן ויעמוד פתח האהל, ויקרא אהרן ומרים ויצאו שניהם, ויאמר שמעו נא דברי, אם יהיה נביאכם ה' במראה אליו אתודע בחלום אדבר בו, לא כן עבדי משה בכל ביתי נאמן הוא".

וצריך ביאור מדוע הודיע לנו הכתוב, בתוך בין התלונות של אהרן ומרים על משה רבינו, ובין דברי התוכחות שדיבר הקב"ה אליהם, "והאיש משה עניו מאד", ואיך זה מתקשר למה שהתלוננו על משה שפירש מאשתו. בדרך הפשט הכוונה בזה כמו שפירש ב"אור החיים" הקדוש, שהכתוב מבאר לנו בזה הטעם שמשם רבינו עצמו לא הודיע להם הטעם שפירש מאשתו, כי מגודל ענוותנותו לא רצה לומר להם שמדרגת נביאותו גדולה יותר מכל הנביאים להיות מוכן תמיד לדבר עם הקב"ה.

אולם עדיין צריך ביאור לשם מה הוסיף הכתוב, כי משה היה עניו מאד "מכל האדם אשר על פני האדמה". זאת ועוד ראוי לקרב אל השכל, איך יתכן שמשם רבינו היה אדון כל הנביאים היה עניו גדול כל כך, עד שהחזיק עצמו שהוא שפל יותר מכל האדם אשר על פני האדמה, הלא הקב"ה בחר בו ללכת בשליחותו להוציא את ישראל ממצרים, לקרוע להם את הים, להוריד להם את המן, לתת להם את התורה שבשבילה נברא העולם, ואם כן

**רמ"ע מפאנו: "בכל ביתי נאמן הוא", שלא חטא בעץ הדעת
כי שורש נשמתו בקנה של אדם הראשון שלא נהנה מעץ הדעת**

**רמ"ע מפאנו: גם בקנה שממנו יוצא הדיבור היה קצת פגם
שהיה לו למחות בקול שלא יאכל אדם הראשון מעץ הדעת**

**משה רבינו סירב להיות השליח להוציא את ישראל ממצרים
כי חשב שהוא גרם לגלות מצרים על ידי שלא מחה בהם**

**משה רבינו הסכים למסור את התורה לישראל
כדי לתקן מה שלא לימדם שלא לאכול מעץ הדעת**

ג-י): "ועתה לכה ואשלחך אל פרעה והוצא את עמי בני ישראל ממצרים", סירב משה רבינו בתוקף לקבל עליו השליחות להוציא את ישראל ממצרים, כמו שכתוב (שם יא): "ויאמר משה אל האלקים מי אנכי כי אלך אל פרעה וכי אוציא את בני ישראל ממצרים", עד שצירף אליו הקב"ה את אהרן, ואילו כשמינה אותו הקב"ה לקבל תורה לישראל לא סירב כלל.

נקדים מה שכתוב (דברים ד-כ): "ואתכם לקח ה' ויוציא אתכם מכור הברזל ממצרים להיות לו לעם נחלה כיום הזה". ופירש רש"י: "מכור, הוא כלי שמזקקין בו זהב". מבואר מזה כי תכלית גלות מצרים היתה לזכך נשמות ישראל בכור הברזל, כדי שיהיו מזוככים ויזכו לקבל את התורה בהר סיני, אולם כבר נתייגעו המפרשים להבין במה חטאו ישראל כל כך, עד שהיו צריכים זיכוך בגלות מצרים על ידי שמיררו המצרים את חייהם בחומר ובלבנים.

והנה מצינו על כך ביאור אמיתי ב"שער הפסוקים" (פרשת שמות) לרבינו האריז"ל, ותוכן דבריו הקדושים כי כל אותן נשמות ישראל שסבלו בגלות מצרים, היו כלולות תחילה באדם הראשון כשחטא בעץ הדעת, והיו צריכות תיקון על ידי גלגולים רבים לצרפן וללבנן עד תום חלאתן. והנה נתגלגלו תחילה באנשי דור המבול והשחיתו וקלקלו את דרכם, אחר כך נתגלגלו פעם ב' בדור הפלגה, אך גם שם הרעו את מעשיהם ולא תיקנו את הפגם, אחר כך נתגלגלו פעם שלישית באנשי סדום, אולם גם שם קלקלו מעשיהם, כמו שכתוב (שם יג-ג): "ואנשי סדום רעים וחטאים לה' מאד".

והנה אחרי שנתגלגלו נשמות אלו בג' דורות, מבול, הפלגה, סדום, חזרו להתגלגל פעם רביעית במצרים בבני ישראל, ועל ידי שסבלו את השעבוד הקשה במצרים נזדככו עד שזכו לקבל את התורה, ולכן כמו שנענשו בדור המבול על השחתת דרכם שנימוחו במי המבול, גם עתה גזר עליהם פרעה (שמות א-כב): "כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו".

בספר "עמודיה שבעה" (עמוד הרביעי תורת משה סימן כא) מפרש על פי דברי הרמ"ע מה שהוכיח הקב"ה את אהרן ומרים שדיברו על משה באומרו "בכל ביתי נאמן הוא", וצריך ביאור איך מתיישבת בזה טענתם על מה שפירש מאשתו. אך לפי האמור גילה להם הקב"ה בזה, כי משה רבינו הוא נאמן ביתו משום שלא נהנה מהגזל באכילת עץ הדעת, ולא נתפס בעצת האשה חוה שנתנה לאדם הראשון מעץ הדעת, ולכך הותר לו לפרוש מאשתו, ובזה נסתרה טענתם של אהרן ומרים.

והנני מוסיף לבאר ענין זה ביתר שאת, כי הטעם שפירש משה מאשתו הוא כדי לתקן מה שפגם בהיותו בקנה של אדם הראשון שמשם יוצא הדיבור, כשאמר להקב"ה "האשה אשר נתתה עמדי", וכפר בכך בטובתו של הקב"ה, לכן כדי לתקן פגם זה סיגף עצמו לפרוש מאשתו, ובזה נתכפר מה שכפר בטובה על האשה שנתן לו הקב"ה להיות לו עזר כנגדו.

יומתק לרמז ענין זה במה שאמר בגמרא (שבת פז.) בין שלשה דברים שעשה משה מדעתו, שפירש מאשתו ממתן תורה ואילך, ומפרש בגמרא: "ומנולן דהסכים הקב"ה על ידו, דכתיב (דברים ה-כז) שובו לכם לאהליכם, וכתיב בתריה (שם כח) ואתה פה עמוד עמדי". לפי האמור יש לומר שרמז לו הקב"ה בכך הטעם שהוא צריך לפרוש מאשתו: "ואתה פה עמוד", ולא תחזור לביתך זו אשתך ככל שאר ישראל, והטעם לכך הוא "עמדי", משום שאמרת "האשה אשר נתתה עמדי", וכפרת בטובתו של הקב"ה שברא לך עזר כנגדך.

הנשמות שחטאו בעץ הדעת נתגלגלו בגלות מצרים

ועתה בא וראה כי על פי דברי הרמ"ע מפאנו, יפתח לנו שערי אורה להבין הטעם שכששלחו הקב"ה להוציא את ישראל ממצרים באומרו (שמות

אולם הקנה שאינו משמש לאכילה לא נפגם על ידי אכילת עץ הדעת, אבל עם כל זה מכיון שאדם הראשון אמר להקב"ה בקול היוצא מן הקנה (שם ג-ב): "האשה אשר נתתה עמדי היא נתנה לי מן העץ ואוכל". ופירש רש"י: "כאן כפר בטובה", לכן היה קצת פגם גם בקנה שהדיבור יוצא ממנו.

לפי זה מגלה לנו הרמ"ע מפאנו, כי נשמת משה רבינו היתה תלויה בקנה של אדם הראשון, ולא רצה ליהנות כלל מאכילת עץ הדעת כי הקנה אינו נהנה מן האכילה. ואף שמצינו לפעמים (פסחים קח.): "שמא יקדים קנה לושט", אשר אז נוגע הקנה באוכל, נזהר משה גם מזה שלא יגע ולא יהנה כלל מאכילת האיסור. וזהו שדיבר הקב"ה בשבחו של משה "בכל ביתי נאמן הוא", שלא נהנה מן הגזל כשאכל אדם הראשון מעץ הדעת שנאסר עליו.

וזהו הטעם שזכה משה להוריד לישראל לחם מן השמים שאין בו קליפה ומותרות, וכשעלה למרום כתוב עליו (שמות לד-כח): "ויהי שם עם ה' ארבעים יום וארבעים לילה לחם לא אכל ומים לא שתה", כי נהנה מזיו השכינה והיה יכול לחיות בלי אכילה ושתייה. זאת ועוד, כי בזכות שלא שמע בקול האשה זו חוה, ולא נתפס בעצתה להנות מאכילת עץ הדעת, הותר לו לפרוש מאשתו משעת מתן תורה ואילך.

הפגם של הקנה שהיה לו לצעוק ולמחות

מוסיף על כך הרמ"ע מפאנו חידוש נפלא (שם פרק ט), כי הן אמת שהקנה לא נהנה מאכילת עץ הדעת, אך עם כל זה מכיון שקול הדיבור יוצא מהקנה היה בו פגם, שהיה לו למחות ולצעוק בקולו עוז כראוי לו לכל הנשמות שהיו כלולות באדם הראשון שלא יאכלו מעץ הדעת שאסר הקב"ה, ולפי שלא מחה משה רבינו ולא מנע את החטא של עץ הדעת שגרם מיתה בעולם, נענש כדין הגורם מיתה בשגגה שגולה וגלה לכוש וברח למדין, כי אם היה מוחה אולי לא היה אדם הראשון חוטא ולא היה צריך למות.

וזהו הענין שנמסר משה במצרים לקוסטינר, שביקש להורגו בחרב במקום צווארו, שהדיבור יוצא משם על שלא מחה באדם הראשון, אולם מאחר שלא רצה להנות מאכילת האיסור ועשה עצמו כאבן שאין לו שום הרגשה, לכן זכה מדה כנגד מדה לנס שנעשה צווארו כעמוד של שיש שאין בו הרגשה, ועל ידי זה ניצל מחרבו של פרעה, כמו שאמר משה (שמות יח-ד): "ויצילני מחרב פרעה". אלו תוכן דבריו הקדושים.

הנה כי כן כדי לתקן את שני הפגמים גם יחד, בחר הקב"ה במשה לתת את התורה לישראל, ללמד את המעשה אשר יעשו ואת המעשה אשר לא יעשו, כדי לתקן בכך מה שלא דיבר ולא לימד לנשמות שהיו כלולות באדם הראשון שלא לאכול מעץ הדעת, ועל ידי שקידש עצמו ופירש מאשתו בשעת מתן תורה, תיקן בכך גם את הפגם בקום ועשה שכפר בטובה על ידי שפירש מאשתו, והסכים עמו הקב"ה באמרו: "ואתה פה עמוד עמדי" - לתקן מה שאמרת: "האשה אשר נתת עמדי".

מעתה יאירו עינינו להבין ענוותנותו הגדולה של משה כפי שכתוב: "והאיש משה עניו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה", כי מפאת היותו תלוי בקנה של אדם הראשון שמשם יוצא הקול חשב שגרם לחטא עץ הדעת, משום שהיה לו למחות ולהזהיר את כל הנשמות על איסור אכילת עץ הדעת ולא מחה בהם, ושפט בגודל ענוותנותו כי הוא שפל מכל הנשמות על פני האדמה שחטאו בגללו בחטא עץ הדעת, ומה שבחר הקב"ה דוקא בו למסור את התורה לישראל, הוא כדי לתקן בכך מה שפגם שלא לימד תחילה תורת ה' שלא לאכול מעץ הדעת.

לפי זה ירווח לנו להבין הטעם שהקדים הכתוב לפני תוכחת הקב"ה לאהרן ומרים לומר "והאיש משה עניו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה", כדי לגלות לנו בכך כי מטעם זה פירש מאשתו, כי בהיותו עניו מכל אדם משום ששורש מהקנה של אדם הראשון שלא מחה על אכילת עץ הדעת, והרי הקנה פגם גם כן במה שכפר בטובתו של הקב"ה לומר "האשה אשר נתת עמדי", לכן כדי לתקן ענין זה היה צריך לפרוש מאשתו.

משה רבינו שלא חטא בעץ הדעת בחר לישראל במצרים לשמור את השבת

בדרך זו במסילה נעלה לבאר מה שאמר הקב"ה בשבחו של משה רבינו "בכל ביתי נאמן הוא", אשר כפי שלמדנו מדברי הרוקח רמז הקב"ה בכך, שהיה עבד נאמן לבחור את השבת לישראל במצרים, ועל כך תיקנו לומר בשבת "ישמח משה במתנת חלקו כי עבד נאמן קראת לו", על פי מה שנקדים לבאר הטעם שזכה משה רבינו לבחור לישראל את מצות שמירת שבת בעודם במצרים.

וגם אחר כך בשעת מתן תורה זכה לחזקם במיוחד על שמירת שבת, כמו שכתוב בפרשת כי תשא (שמות לא-ג): "ויאמר ה' אל משה לאמר, ואתה דבר אל בני ישראל לאמר, אך את שבתותיכם תשמורו כי אות היא ביני וביניכם לדורותיכם לדעת כי אני ה' מקדשכם". ופירש רבינו האריז"ל

"והאיש משה עניו מאד מכל האדם" כי חשב שגרם לחטא עץ הדעת על ידי שלא מחה בהם

משה רבינו בחר לישראל את השבת שהנשמה היתרה היורדת רק בשבת לא חטאה כלל בחטא עץ הדעת

בליל שבת אנו משבחים את האשה "אשת חיל מי ימצא" כדי לתקן מה שכפר אדם הראשון בטובתו של הקב"ה

בזכות האשה שמדליקה נרות ומכינה שלחן ומיטה לכבוד שבת אנו זוכים לברכת המלאך הטוב שגם מלאך רע עונה אמן

והוסיף לומר "גם מאז דברך אל עבדך", כלומר מאז שדיבר הקב"ה אל משה בהיותו כלול באדם הראשון [רמז לדבר מאז ד' ב' ר' א' ראשי תיבות למפרע אד"ם], ואמרת לי (בראשית ב-ז): "ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו", מאז כבר לא איש דברים אנכי, כי לא הוכחתי את אדם הראשון שלא יעבור על ציווי ה', וראיה לדבר שחטאתי בזה "כי כבד פה וכבד לשון אנכי", כי נענשתי מדה כנגד מדה על שלא דיברתי ולא מחיתי, נמצא שאני גרמתי לכל הנשמות שחטאו בעץ הדעת ונתגלגלו במצרים, אם כן מי אנכי שאלך להוציאם ממצרים.

משה רבינו חשב שנבחר למסור את התורה לישראל לתקן מה שלא מחה בשעת חטא עץ הדעת

לפי זה יש לומר כי מטעם זה הסכים משה רבינו ללמד את התורה לכל ישראל, כי ברוב ענוותנותו חשב ששליחות זו שהטיל עליו הקב"ה איננה בגלל גדולתו, אלא להיפך מחמת שפלתו ששתק בשעת החטא, ולא מחה להוכיחם עם הקול היוצא מן הקנה, והבין מזה כי לכן בחר בו הקב"ה ללמד תורה לכל ישראל, כדי לתקן בכך מה שלא לימד תורה בהיותם כלולים באדם הראשון בעת החטא, ומטעם זה הוכיח משה את כל ישראל לפני פטירתו, כמו שכתוב (דברים א-א): "אלה הדברים אשר דיבר משה אל כל ישראל", כי ביקש לתקן בכך מה שלא הוכיח את ישראל בהיותם כלולים באדם הראשון.

נפלא להבין בזה הטעם שפירש מאשתו דוקא בשעת מתן תורה, כי כאשר נתבונן נראה כי הפגם של משה מצד היותו כלול בקנה של אדם הראשון, היה בשתי בחינות בחינה אחת בשב ואל תעשה ובחינה שניה בקום ועשה, הא כיצד, בשב ואל תעשה, ששתק ולא דיבר למחות באדם הראשון ובכל הנשמות הכלולות בו שלא יאכלו מעץ הדעת, בקום ועשה, שאמר "האשה אשר נתת עמדי", וכפר בכך בטובתו של הקב"ה.

וכנגד מה שחטאו בדור הפלגה (בראשית יא-ג): "ויאמרו איש אל רעהו הבה נלבנה לבנים ונשרפה לשרפה, ותהי להם הלבנה לאבן והחמר היה להם לחומר", כדי לעלות ולכפור בעיקר ולהלחם בו, נענשו במצרים (שמות א-ג): "הבה נתחכמה לו... וימררו את חייהם בעבודה קשה בחומר ובלבנים", וכנגד מה שבנו את העיר ואת המגדל בדור הפלגה, נענשו במצרים (שם יא): "ויבן ערי מסכנות לפרעה את פיתום ואת רעמסס".

משה רבינו חשב שגרם לגלות מצרים במה שלא מחה בקול בחטא עץ הדעת

מעתה יאירו עינינו להבין הטעם שסירב משה רבינו ללכת בשליחותו של מקום להוציא את ישראל ממצרים, שהרי לפי המבואר מדברי הרמ"ע מפאנו, הן אמת כי משה בהיותו תלוי בקנה של אדם הראשון לא נהנה מעץ הדעת, אולם בכל זאת היה בו פגם שלא צעק ומחה בקול הדיבור היוצא מהקנה, כאשר אכל אדם הראשון וכל הנשמות הכלולות בו מעץ הדעת.

לכן חשב משה כי הוא גרם לחטא עץ הדעת, שהרי יתכן מאד שאם היה מוחה בקול לא היה אדם אוכל מעץ הדעת, נמצא שהוא גרם לכל אותן נשמות שנתגלגלו במצרים לסבול מקושי השעבוד, ומכיון שהוא גרם לכך אין הוא ראוי להיות השליח להוציא את ישראל ממצרים, כמבואר בגמרא (ר"ה כו): "אין קטיגור נעשה סניגור".

על פי האמור יפתח לנו פתח להבין שיח סוד סירובו של משה רבינו ללכת בשליחותו של מקום להוציא את ישראל ממצרים (שמות ד-ז): "ויאמר משה אל ה' בי ה', לא איש דברים אנכי גם מתמול גם משלשום, גם מאז דברך אל עבדך כי כבד פה וכבד לשון אנכי". פירוש, הלא גם מתמול שלשום כשהייתי תלוי בקנה של אדם הראשון לא הייתי "איש דברים", שהרי לא מחיתי ולא צעקתי בקול היוצא מן הקנה שלא יאכל אדם הראשון מעץ הדעת.

בליל שבת אומרים "אשת חיל מי ימצא" לתקן הפגם של "האשה אשר נתתה עמדי"

הנה מה טוב ומה נעים לבאר לפי זה טעם חדש למנהג ישראל תורה, לומר בליל שבת קודש לפני קידוש את הפסוקים (משלי לא-י): "אשת חיל מי ימצא", אשר כפי המבואר במדרש תנחומא (פרשת חיי שרה אות ד) הספיד בהם אברהם אבינו את שרה אמנו לדבר בשבחה, וצריך ביאור מדוע אנו אומרים פסוקים אלו בכל ליל שבת.

ונראה לבאר הטעם לכך על פי מאמר הגמרא (שבת ק"ט): "שני מלאכי השרת מלוין לו לאדם בערב שבת מבית הכנסת לביתו, אחד טוב ואחד רע, וכשבא לביתו ומצא נר דלוק ושלחן ערוך ומיטתו מוצעת, מלאך טוב אומר יהי רצון שתהא לשבת אחרת כך, ומלאך רע עונה אמן בעל כרחו".

והנה כאשר נתבונן נראה כי בזכות האשה שמדליקה את הנרות בליל שבת ומכינה את השלחן והמיטה, אנו זוכים לברכת המלאך הטוב שגם המלאך הרע עונה אמן בעל כורחו, לכן מיד אחרי שאנו באים מבית הכנסת, ומקבלים את פניהם של המלאכים המלווים אותנו לבית בברכת "שלום עליכם מלאכי השלום", אנו מביעים הכרת טובה לאשת חיל עקרת הבית שהדליקה נרות והכינה את השלחן והמיטה לכבוד שבת, לדבר בשבחה "אשת חיל מי ימצא ורחוק מפנינים מכרה".

אמנם לפי כל האמור יש להוסיף ענין נפלא, כי היות שבשבת קודש אנו זוכים לנשמה יתירה שלא חטאה בעץ הדעת, ולכן אנו אומרים עם הקול היוצא מן הקנה שלא חטא בעץ הדעת "מזמור שיר ליום השבת טוב להודות לה", לכן מטעם זה כדי לתקן הפגם שהיה בקנה של אדם הראשון שכפר בטובתו של הקב"ה לומר "האשה אשר נתתה עמדי היא נתנה לי מן העץ ואוכל", אנו מדברים בשבחה של האשת חיל עקרת הבית, שעומדת על המשמר לגדל צאצאינו באהבת ה' ותורתו, וכל זה קשור לתיקון של חטא עץ הדעת, שבזכות התיקון נזכה לתיקון השלם בביאת הגואל צדק במהרה בימינו אמן.

שמביא יללה על האדם אלא יין, שנאמר (בראשית ט-כא) וישת מן היין וישכר... רבי יהודה אומר חטיה היתה, שאין התינוק יודע לקרות אבא ואמא עד שיטעום טעם דגן".

מכריע ה"בן איש חי" כי אלו ואלו דברי אלקים חיים, עץ הדעת היה גם יין וגם לחם, כי היה דוגמת המן שהרגישו בו את כל הטעמים, ולכן בליל שבת קודש שהוא סמוך לחטא עץ הדעת שהיה בסוף יום השישי, אנו מקדשים על היין ומברכים על לחם משנה בליל שבת, כדי לתקן חטא עץ הדעת שהיה ביין ובלחם.

אמנם לפי החידוש הנפלא של מהר"ל דיסקין יש להוסיף הטעם שאנו עושים את התיקון של חטא עץ הדעת דוקא ביום השבת, כי היות שבכל שבת יורדת לכל אחד מישראל הנשמה היתרה שלא חטאה בעץ הדעת, לכן יש בכוחה לתקן את חטא עץ הדעת, באופן שדברי ה"בן איש חי" ומהר"ל דיסקין עולים בקנה אחד כפתור ופרח.

הנה כי כן כאשר נצרף גם מה שלמדנו מדברות קדשו של הרמ"ע מפאנו, כי שורש נשמת משה רבינו היה מהקנה של אדם הראשון שלא נהנה מחטא עץ הדעת, יפתח לנו פתח להבין הטעם שנסתב מן השמים שמשה רבינו בחר את השבת לישראל, כי היות ששורש נשמתו היה מהקנה שלא חטא בעץ הדעת, לכן לו נאה ולו יאה לתקן את השבת, שבה מקבל כל אחד מישראל נשמה יתרה שלא חטאה בעץ הדעת, ועל ידי זה יש בכוחנו לתקן בשבת החטא של עץ הדעת בקידוש על היין ובברכה על לחם משנה.

מה נפלא להבין בזה השירה ששר אדם הראשון לכבוד יום השבת שהצילה אותו מן המיתה באומרו "מזמור שיר ליום השבת טוב להודות לה' ולזמר לשמך עליון", כי היות שהקנה של אדם הראשון שממנו יוצא הקול לא חטא בעץ הדעת, וגם הנשמה היתרה שנכנסה באדם ביום השבת לא חטאה בעץ הדעת, לכן ביום השבת המקודש מכל הימים בלי פגם של חטא עץ הדעת, "טוב להודות לה' ולזמר לשמך עליון", בקול היוצא מן הקנה שלא נפגם בחטא עץ הדעת.

ב"לקוטי תורה" הטעם שדקדק הקב"ה להוסיף מילת "ואתה", ולא כמו שאמר ברוב המצוות "דבר אל בני ישראל" בלי מילת "ואתה".

וביאר על פי מה שדרשו במדרש (שמו"ר א-כח) מה שכתוב אצל משה רבינו (שמות ב-יא): "וירא בסבלותם, ראה שאין להם מנוחה, הלך ואמר לפרעה, מי שיש לו עבד, אם אינו נח יום אחד בשבוע הוא מת, ואילו עבדיך אם אין אתה מניח להם יום אחד בשבוע הם מתים. אמר לו [פרעה] לך ועשה להן כמו שתאמר, הלך משה ותיקן להם את יום השבת לנוח".

והנה במצרים שמרו ישראל את השבת רק כדי לנוח ממלאכתם, אולם התכלית הנרצית היא לשמור את השבת כדי להתקדש לה'. וזהו שאמר הקב"ה למשה "ואתה", שבחרת את השבת לישראל במצרים כדי שינוחו ממלאכתם, "דבר אל בני ישראל לאמר, אך את שבתותי תשמורו", אך מיעוט הוא, שמעתה ישמרו את השבתות מפאת היותן "שבתותי" שצוית לשמורן, "כי אות היא ביני וביניכם לדורותיכם לדעת כי אני ה' מקדשכם".

הקב"ה נותן לנו מתנה בשבת נשמה יתרה שלא חטאה בעץ הדעת

ונראה לבאר הטעם שזכה משה רבינו לבחור לישראל את השבת, על פי מה שלמדנו מתוך דברי "חידושי מהר"ל דיסקין" (פרשת כי תשא ד"ה וביום השביעי שבת) טעם נפלא, על מה ששינו בגמרא (ביצה טז). שבכל שבת נותן הקב"ה לכל אחד מישראל נשמה יתרה, כי מאחר שאדם הראשון אכל מעץ הדעת ביום השישי, נמצא כי לנשמה היתרה שנכנסת באדם רק בשבת לא היה שום חלק ונחלה באותו חטא, והרי זה מתאים להפליא ליום השבת שהוא מקודש מכל הימים.

על פי האמור יומתק להבין מה שכתב ה"בן איש חי" (הלכות שנה שניה פרשת בראשית ד"ה ותרא האשה), לבאר הטעם שאנו מקדשים בליל שבת על היין ומברכים על לחם משנה, כדי לתקן בזה החטא של אדם הראשון שהיה בלחם ויין, כמו ששינו בגמרא (ברכות מ): "אילן שאכל ממנו אדם הראשון, רבי מאיר אומר גפן היה, שאין לך דבר

תודתנו וברכתנו נתונות לאלו שנדבו את הוצאת הגליון לזיכוי אחינו בני ישראל

משפחת מהדב הי"ו - לעילוי נשמת אמם האשה החשובה מרת לאה בת וירג'ני ע"ה

להורדת המאמרים shvilei.com
לקבלת המאמרים באימייל: mamarim@shvileipinchas.com